

HUR FYLLER VI TOMRUMMET?

Planering och strategier för krympande städer

Gustav Karnell, 2010-03-26

SLU

Fakulteten för Landskapsplanering, Trädgårds- & Jordbruksvetenskap

Program/utbildning	Landskapsarkitektprogrammet
Examen	Kandidatexamen
Titel (Sve)	Hur fyller vi tomrummet? <i>Planering och strategier för krympande städer</i>
Titel (Eng)	How to fill the void? <i>Planning and strategies for shrinking cities</i>
Huvudområde	Landskapsplanering
Nyckelord	Stadsplanering, Krympande städer, Befolkningsminskning, Flyttmönster, Tillbakabyggnad, Regionpolitik, Regionförstoring, Laxå
Författare	Gustav Karnell
Handledare	Gunilla Lindholm
Examinator	Mattias Qviström, Område Landskapsarkitektur, SLU Alnarp
Kurskod	EX0738
Kurstitel	Att skriva om landskap
Omfattning (hp)	15 hp
Nivå och fördjupning	Grund C
Utgivningsort	Alnarp
Månad, år	Mars, 2010
Serie	Självständigt arbete vid LTJ-fakulteten
Omslagsbild	Valtorp, Västergötland (Foto: Gustav Karnell, december 2008)

Sammandrag

Mellan år 1996 till år 2006 minskade befolkningen i 200 av Sveriges 290 kommuner och prognoser visar på att denna utveckling kommer att fortsätta i framtiden. Samtidigt förs en allt mer uttalad regionpolitik som verkar för att skapa några få starka tillväxtområden i landet med tydliga gränser mot omvärlden. När allt fokus läggs på att utveckla storstadsområdena, blir det allt svårare för orter i gles- och landsbygd att konkurrera om arbete och invånare.

Syftet med denna uppsats är att lyfta fram problematiken med krympande städer i Sverige och undersöka metoder som förekommer för att bemöta befolkningsminskning. Målet är att ge en ökad förståelse för situationen som råder i många svenska städer idag och hur kommuner arbetar med att vända den nedåtgående trenden. Metoden för uppsatsen har varit litteraturstudier eftersom den ger bred kunskap om ämnet och bättre möjligheter för att jämföra situationen i olika delar av landet. Frågeställningar som besvarats är: Varför krymper en stad? Vilka problem medför stagnation? Vad har krympande städer för framtidsutsikter? Vilka strategier finns för att möta stagnation?

Slutsatsen för denna uppsats är att stadsplanering är en metod för utbyggnad, men i Sverige saknas en plan för att bygga tillbaka staden. För att detta ska bli möjligt måste den krympande staden först acceptera att stagnationen kommer att fortsätta, därefter måste en noggrann planerad tillbakabyggnad vidtas som tar hänsyn till invånarnas behov och stadens identitet.

Abstract

During the year 1996 to 2006, the population decreased in 200 of 290 of the Swedish municipalities and analyses indicate a continuous decrease in the future. Concurrently, an explicit regional politic is being proclaimed aimed to create few but strong areas for economic growth with clear borders to the surrounding world. A focus on the development of the metropolitan areas diminishes the competition capacity of the back country and agricultural areas.

The purpose of this essay is to emphasize the problems of shrinking cities in Sweden and to examine existing methods to encounter decrease in population. The aim is to bring increased knowledge about the current situation in several of the Swedish municipalities and how said municipalities engage in various activities to reverse the downgrading trend. The method of this essay has been literature studies since such method provides extensive knowledge on the subject and better possibilities to compare situations in different parts of the country. Questions answered in this essay are: Why are cities shrinking? What difficulties are related to stagnation? What are the prospects of shrinking cities? Are there any strategies to encounter stagnation?

This essay concludes that urban planning is a method for expansion, but Sweden lacks planning in order to reverse, or “build back” a shrinking city. In order to enable such reverse building the shrinking city has to acknowledge that stagnation will continue, and thereafter carefully plan a reverse building which considers the needs of its inhabitants and the identity of the city.

Innehållsförteckning

Innehåll

1. Inledning	7
1.1 Bakgrund	7
1.2 Syfte och mål	7
1.3 Avgränsning	8
1.4 Frågeställningar	8
1.5 Metod	8
1.6 Metoddiskussion	8
1.7 Tidigare forskning	9
1.8 Källkritik	9
2. Städer och kommuner växer fram – en historisk tillbakablick	10
2.1 Från medeltid till industrialism.....	10
2.2 Industrialismen	10
2.3 1900-talets första hälft.....	11
2.4 1950-1975, Kommunsammanslagningar.....	11
2.5 1975-2010, Från kommuner till regioner	12
2.6 Reflektion	13
3. Begrepp.....	14
3.1 Glesbygd, landsbygd eller tätort?.....	14
3.2 Regioner	14
4. Krympande städer i Sverige	15
4.1 Befolkningsminskning och problem det medför	15
4.2 Varför flyttar vi?	15
4.3 Den skeva ålderstrukturen – färre ska försörja fler	16
4.4 Rivningar av tomma bostäder	17
4.5 Den urbaniserade landsbygden.....	17
4.6 Den regionala planeringen	18
4.7 Framtiden – mindre städer blir allt mindre	19
4.8 Reflektion	20
5. Att bemöta befolkningsminskning	21
5.1 Marknadsföring	21
5.2 Regionförstoring.....	21

5.3 Samarbete	22
5.4 Tyskland som förebild	22
5.5 Reflektion	23
6. Laxå – en krympande stad i Sverige	24
6.1 Historia	24
6.2 Laxå idag	25
6.3 Reflektion	26
7. Slutsats.....	27
7.1 Varför städer krymper och problem som stagnation medför	27
7.2 Framtidsutsikter för krympande städer	27
7.3 Strategier för krympande orter	28
8. Slutord	30
9. Referenser.....	31

1. Inledning

1.1 Bakgrund

En kommun behöver skattebetalare för att kunna finansiera sina utgifter för bland annat vård, skola och omsorg. Fler invånare i en arbetsför ålder ger mer inkomster och större möjligheter att skapa ett en bättre välfärd i en kommun. Genom tillväxt kan kommunen bredda sitt utbud av service och på så sätt locka nya invånare, vilket leder till att kommunen växer ytterligare. När en stad växer behövs det en omfattande stadsplanering för att staden ska kunna expandera på ett gynnsamt sätt, både för dagens och framtida invånare.

Men vad händer när situationen är den omvända? När en kommun tappar invånare och möjligheterna till en bra välfärd? I Sverige väntas enligt prognoser en befolkningsökning fram till år 2020 men det är de tre storstadsområdena Malmö, Göteborg och Stockholm som står för 80 % av tillväxten¹. Sedan 1999 har befolkningen minskat i 55 % av Sveriges 290 kommuner². De flesta svenska kommuner upplever redan nu, eller kommer att uppleva, en situation med minskade skatteinkomster, sämre tillväxt och därmed sämre service och välfärd. I många kommuner är avfolkningen ett visuellt inslag i vardagen med tomma bostäder, stängda affärer och nedlagda industrier.

Mitt första uppslag till denna uppsats var att undersöka hur svenska städer har växt och planerar växa i framtiden, men ju mer jag forskade i ämnet började jag fundera på motsatsen till expansion och den verklighet som de flesta kommuner i Sverige står inför. Stadsplanering som begrepp hör ofta samman med någon form av tillväxt och utbyggnad, men hur kan stadsplanering i en krympande stad se ut? Vilka åtgärder och strategier finns det för städer som lider av befolkningsminskning? Är dessa städer dömda att dö ut eller finns det metoder för att vända den nedåtgående trenden?

Motsatsen till expansion är reduktion. Krympande städer borde enligt logiken utsättas för en reducering av service, byggnader och invånare. Men trots att krypande städer tappar invånare och funktioner är den fortfarande ett hem för människor som brinner för sin stad, och en viktig plats för många som flyttat därifrån. Eftersom stadsplanering sker genom ett långsamt och noggrant arbete som prövas i flera instanser, borde även en tillbakabyggnad av staden behandlas på samma sätt: "Även orter med stillastående eller negativ tillväxt behöver planering och aktivitet för att kunna behålla en positiv självbild"³.

1.2 Syfte och mål

Syftet med denna uppsats är att lyfta fram problematiken med krympande städer i Sverige och undersöka metoder som förekommer för att bemöta befolkningsminskning. Målet är att ge en ökad förståelse för situationen som råder i många svenska städer idag och hur kommuner arbetar med att vända den nedåtgående trenden.

---

¹ Kartläggning av strategier för att öka befolkningen i kommuner och regioner (2007), sid. 8

² Johansson (2005a), sid 29

³ Johansson (2005b), sid. 19

Jag hoppas att min uppsats kan vara av intresse för studenter inom arkitektur och fysisk planering, men förhoppningsvis även för politiker och invånare som bor i en krympande stad.

1.3 Avgränsning

Krympande städer förekommer över hela jorden, men anledningarna till att de krymper skiljer sig ofta från varandra. I Tyskland flyttar många från städerna i forna DDR till växande storstäder i västra delarna av landet. I USA förlorar industristäder som Detroit tusentals invånare till följd av krisen inom bilindustrin. Japan lider av en allt äldre befolkning och en stark koncentration till Tokyos storstadsområde.⁴

Eftersom de svenska förhållandena skiljer sig från omvärlden och även inom landet, har jag valt att avgränsa ämnet och fokusera på Sverige och hur problemen med krympande städer ser ut här.

1.4 Frågeställningar

Av syfte och mål med denna uppsats, såsom framgår under avsnitt 1.2 ovan, följer fyra frågeställningar:

- Varför krymper en stad?
- Vilka problem medför stagnation?
- Vad har krympande städer för framtidsutsikter?
- Vilka strategier finns för att möta stagnation?

1.5 Metod

Jag har valt att använda mig av litteraturstudier eftersom det ger bred kunskap om ämnet och bättre möjligheter för att jämföra situationen i olika delar av landet. Vid möjlighet till fördjupning av ämnet skulle jag gärna vilja intervjua kommunpolitiker, arkitekter och fysiska planerare för att undersöka vad de har för bild av framtiden samt vilka strategier de tycker skulle vara lämpliga.

Det är främst den forskning som finns om problemet ur svensk synvinkel kommer att vara intressant för denna uppsats. Hit hör även statistik, region- och kommunala hemsidor, samt skrifter från olika statliga verk. Den historiska aspekten kommer att vara viktig för att förstå varför en ort anlades, hur den växte och varför den krymper.

1.6 Metoddiskussion

Den metod jag valt anser jag vara ett lämpligt tillvägagångssätt för att få en översyn av problemet med krympande städer i Sverige och kommunernas försök att hantera befolkningsminskning. Den har dock sina begränsningar då metoden bland annat inte ger utrymme för att belysa individens syn på problematiken. Krympande städer påverkar i första

---

⁴ Modigh (2009), sid. 29-35

hand den enskilda människan som ser sin omgivning gradvis försvinna. Det är till den enskilda människan vi måste gå för att förstå hur vardagen i glesbygden ser ut.

1.7 Tidigare forskning

Trots att problemet med krympande städer är utbrett i Sverige är forskningen om ämnet påfallande begränsat. Debatten pågår över hela landet men den är ofta lokalt förankrad och sedd utifrån den egna bygdens problem. Glesbygdsverket som skrev många rapporter och analyser som belyste problemen i glesbygden, är nedlagt sedan april 2009 och ingår numera i den myndighet som benämns Tillväxtverket. Den statistik som samlas in av Sveriges kommuner och landsting och Statistiska Centralbyrån är dock viktig för att följa kommunernas utveckling.

Problemet med frågan om krympande städer tycks vara att det påverkar en stor del av landet men bara en liten del av befolkningen. I Sverige bor de flesta människor i tillväxtregioner och där känns den krympande staden avlägsen. Under arbetets gång har jag bara funnit en informationskälla som för debatten till en högre nivå för att engagera hela Sverige. Genom hemsidan "Stadsutveckling"⁵ försöker Anders Johansson väcka intresset för problemet med krympande städer. Han beskriver bland annat olika åtgärdsprogram inspirerade av den forskning som bedrivs i Tyskland. Jag vill också lyfta fram Anna Modighs examensarbete *Planer och strategier i stagnerande orter* som har varit en stor inspirationskälla till denna uppsats.

1.8 Källkritik

När man skriver en uppsats som berör något så känsligt som frågan om en orts eventuella död är det viktigt att ifrågasätta informationskällan. Trots att problemet med krympande städer är stort i Sverige finns det lite information om frågan hos kommuner och lokala föreningar. Lite tillspetsat kan sägas att det tycks råda en utbredd självförnekelse bland kommunerna att problemet skulle vara aktuellt just där. Kommuners hemsidor fungerar som marknadsföring för orten och lyfter sällan fram det som är dåligt, därför bör de bemötas med en viss skepsis. Hemsidor kan också vara dåligt uppdaterade vilket gör det svårt att kontrollera om informationen fortfarande är aktuell.

Texter och analyser från myndigheter blir då en viktigare informationskälla eftersom de ofta är en jämförelse mellan kommuner i landets olika delar. De lyfter fram likheter och olikheter och blir viktiga dokument för att förstå att det inte finns en enda lösning på problemet med krympande städer. Dessa texter består dock av en stor mängd statistik vilket ibland har gjort det svårt att tolka materialet.

---

⁵ <http://www.stadsutveckling.se>

2. Städer och kommuner växer fram – en historisk tillbakablick

2.1 Från medeltid till industrialism

Fram till 1100-talet fanns det få städer i Sverige, men i samband med kungamaktens och kyrkans frammarsch i landet byggdes flera herresäten och stenkyrkor. Runt om dessa byggdes så småningom mindre trähusbebyggelse upp. Vissa av dessa städer, som Skara, Linköping, Uppsala och Västerås, blev säten för kungar och biskopar och blev på så sätt mer betydelsefulla än andra. Andra städer anlades vid vattendrag och blev på så sätt viktiga för handeln både inom landet och med övriga Europa.⁶ Trots att kungens och kyrkans makt var stark under medeltiden, fanns det ett väl utvecklat lokalt självstyre både på landsbygden och i städer. På 1300-talet skrevs bland annat kung Magnus Erikssons landsslag, där bönder garanterades både personlig och ekonomisk frihet.⁷

Under stormaktstiden på 1600-talet anlades flera städer som strategiska försvarspunkter. Här märks bland andra Göteborg, Karlskrona och Norrtälje. Krigen i Europa krävde en omfattande krigsindustri och behovet av metaller ökade. Som ett led i den framväxande gruvindustrin anlades också städer som Sala, Nora, Säter och Lindesberg.⁸ På 1680-talet stärktes det lokala självstyret i Sverige genom Karl XI:s jordreform, vilken innebar att adelns stora jordegendomar skulle styckas upp. Under 1700-talet fick varje socken rätten att besluta om kyrkobyggen och kyrkans ekonomi. Samtliga socknar fick också i uppdrag att ta hand om fattiga invånare och bedriva viss undervisning.⁹

Stormaktstidens fall under tidigt 1700-tal och den efterföljande frihetstiden blev grunden till det moderna Sverige. Utvecklingar inom jordbruket tillsammans med medicinska framsteg gjorde att medellivslängden ökade och landets befolkning fördubblades. Många sökte sig in till städerna i jakt på arbete vilket ledde till att städerna växte snabbt. Statens ansvar för medborgarnas välfärd gjorde att nya institutioner som skolor, sjukhus och fängelser växte fram.¹⁰ År 1842 infördes obligatorisk folkskola och man stiftade regler för hur fattigvårdens verksamhet skulle regleras.¹¹

2.2 Industrialismen

År 1850 hade Sverige 3,5 miljoner invånare och 10 % av dem var bosatta i städerna¹². Vid denna tidpunkt tog industrialismen fart i Sverige och nya städer växte fram till följd av den växande gruv- och skogsindustrin. Till följd av att omfattande järnvägsutbyggnad i landet skapades nya transportnoder där städer växte fram. Byggnader som industrier, bryggerier, garnisoner och järnvägsstationer blev påtagliga inslag i stadsbilden.¹³ De stora förändringarna i samhället ledde till att ett mer omfattande ramverk behövdes för

---

⁶ Björk & Reppen (2000), sid. 14

⁷ *Färre kommuner? Om små kommuners problem och utmaningar* (2006), sid. 7

⁸ Björk & Reppen (2000), sid. 16

⁹ *Färre kommuner? Om små kommuners problem och utmaningar* (2006), sid. 7

¹⁰ Björk & Reppen (2000), sid. 16

¹¹ *Färre kommuner? Om små kommuners problem och utmaningar* (2006), sid. 7

¹² Wetterberg (2000), sid. 20

¹³ Björk & Reppen (2000), sid. 18

kommunernas verksamhet. År 1862 stiftades en kommunförordning som dels var ett modernare lagverk för hur sådan verksamhet skulle bedrivas, dels en geografisk uppdelning av hur verksamheten skulle fördelas. Enligt den nya kommunförordningen delades Sverige upp i 89 städer, 2900 kommuner, då kallad socken, och ett 10-tal köpingar (städer). Samtidigt bildades landsting som en styrningsenhet på regional nivå.¹⁴

2.3 1900-talets första hälft

Vid 1900-talets början hade Sverige 5,1 miljoner invånare och 21,5 % av dem var bosatta i städer. På landsbygden var fattigvården fortfarande den dominerande kommunala verksamheten, men i städerna blev renhållning, gator och infrastruktur för gas, vatten, avlopp och el kommunala uppgifter.¹⁵ Den starka urbaniseringen som pågått under 1800-talet mattades något och stadsplaneringen i städerna kunde ske under mer ordnade former. Städerna var basen för arbetarrörelsens stora genombrott och välfärden blev en viktig politisk fråga. Den stora bostadsbristen i städerna ledde till att organisationer som HSB och SKB bildades. Senare skapades också flera kommunala bostadsbolag för att öka bostadsproduktionen.¹⁶

Under 1930- och 40-talet lämnade många gifta kvinnor sina hem för att arbeta inom industri, omsorg och vård som var i stort behov av arbetskraft. En del av det som förut varit hemarbete en kommunal verksamhet.¹⁷ Landsbygdskommunernas uppgifter hade i första hand varit begränsade till folkskola och fattigvård, vilket medförde att mindre kommuner hade klarat sig bra eftersom de inte var i behov av stora resurser. Men i och med det ökade ansvaret blev situationen ohållbar för många kommuner. År 1943 hade Sveriges minsta kommun endast 78 invånare och man insåg att en ny strukturuomvandling var nödvändig.¹⁸

2.4 1950-1975, Kommunsammanslagningar

Genom 1952 års storkommunreform reducerades antalet kommuner från 2498 till 1037, och den genomsnittliga folkmängden i varje kommun blev 4500 invånare. Målet för sammanslagningen var att samtliga kommuner skulle ha en befolkning på mellan 2000-3000 invånare för att klara av den verksamhet som staten ålagt dem.¹⁹ År 1950 hade Sverige 7 miljoner invånare och av dem var 65 % bosatta i städerna. Västståndet ökade snabbt efter andra världskriget och service som skolor, universitet och sjukhus byggdes ut. Bostadsproduktionen släpade dock efter vilket ledde till det omfattande miljonprogrammet mellan år 1965-74.²⁰

Under 1960-talet ökade de större städernas attraktion igen på bekostnad av landsbygden och mindre orter i landet. Invånarantalet sjönk till under 2000 i 350 kommuner²¹. Detta

---

¹⁴ *Färre kommuner? Om små kommuners problem och utmaningar* (2006), sid. 7

¹⁵ Wetterberg (2000), sid. 20

¹⁶ Björk & Reppen (2000), sid. 20

¹⁷ Wetterberg (2000), sid 22

¹⁸ *Färre kommuner? Om små kommuners problem och utmaningar* (2006), sid. 8-9

¹⁹ *Färre kommuner? Om små kommuners problem och utmaningar* (2006), sid. 8-9

²⁰ Björk & Reppen (2000), sid. 22

²¹ *Färre kommuner? Om små kommuners problem och utmaningar* (2006), sid. 9

ledde till en ny kommunsammanslagning 1962 med centralortsprincipen som grund. Kring en stad eller tätort skulle landsbygdskommunerna gå samman och bilda en storkommun.²² För att klara en utbyggd obligatorisk grundskola behövdes en folkmängd på mellan 7500-8500 invånare och för en fungerande vård- och omsorg behövdes 6000 invånare. Reformen från 1962 fastslog att varje kommun skulle ha 8500 invånare år 1975 och att antalet kommuner skulle uppgå till 285. Kommunsammanslagningarna gick dock trögt och riksdagen beslutade 1969 om en mer tvingande sammanslagning. Från 1969 fram till 1974 minskade antalet kommuner successivt från 848 till 278.²³

2.5 1975-2010, Från kommuner till regioner

Under 1970-talets första hälft stagnerade den svenska ekonomin. Den ekonomiska nedgången följdes av den så kallade oljekrisen vilket fick svåra följder för kommuner och landsting. En utflyttning från storstäderna till den tätortsnära landsbygden inleddes och man talade om den "gröna vågen". Under perioden 1940-1970 hade nettinflyttningen till tätorter varit i genomsnitt 1,8 % per år, men under 1970-talet minskade den till 0,4 % per år.²⁴ Miljonprogrammet hade bidragit till att minska den akuta bostadsbristen i landet men nu växte efterfrågan på småhus. Den offentliga verksamheten fortsatte att växa, bland annat med en stor daghemsutbyggnad mellan 1975-80. 1980-talet präglades av fortsatt låg bostadsproduktion och i städernas centrum uppfördes mest kontorsbyggnader. I början av 1990-talet uppstod återigen en bostadsbrist i landets storstäder och universitetsstäder samtidigt som många mindre städer förlorade invånare och bostäder stod tomma. Miljonprogramsområden i de mindre städerna var särskilt drabbade och konsekvensen blev rivningsarbeten eller ombyggnationer av hus som kunde vara mindre än 30 år gamla.²⁵

Sveriges medlemskap i EU 1995 kom att innebära stora förändringar för landets kommuner och landsting. I unionen bedrivs en omfattande regionalpolitik som inte alltid går hand i hand med Sveriges kommun- och länsindelning. Strukturfonder och program uppmuntrar till att nya regioner etableras och varje region skall själv formulera sina problem och utmaningar. Sverige hade tidigare haft en uttalad utjämningspolitik där varje region skulle efterlikna den andra. Istället sker nu en förflyttning till en utvecklingspolitik där regionen skulle profilera sig för att kunna konkurrera med andra regioner i Sverige och Europa. Inom regionen suddas kommungränserna bort och man talar istället om arbetsmarknader som den framtida kommunen. En flexibel och dynamisk arbetsmarknad är viktig för att åstadkomma tillväxt. Begreppet regionförstoring användas för att få människor att röra sig över större områden.²⁶ Ansvarskommittén som är tillsatt av regeringen fick år 2003 i uppdrag att se över uppgiftsfördelningen i Sverige när det gäller hälso- och sjukvård samt regional utveckling. I deras slutrapport som lades fram i februari 2007 föreslog de att Sveriges landsting ska ersättas av 6-9 regioner. Varje region skall helst ha en befolkning på minst 1 miljon invånare samt minst ett universitet och ett regionsjukhus.²⁷

---

²² Wetterberg (2000), sid. 24

²³ *Färre kommuner? Om små kommuners problem och utmaningar* (2006), sid. 10

²⁴ *Färre kommuner? Om små kommuners problem och utmaningar* (2006), sid. 19

²⁵ Björk & Reppen (2000), sid. 24

²⁶ Westholm (2004), sid. 18-19

²⁷ *Hållbar samhällsorganisation med utvecklingskraft* (2007), sid. 282

2.6 Reflektion

Städer och byar har genom historien anlagts av en mängd olika orsaker. De har exempelvis fungerat som handelsplatser, strategiska försvarspunkter, transportnoder och maktcentrum. En del städer har bildats enbart för ett produktionssyfte, men när produktionen sedan upphör försvinner också stadens funktion och därmed dess huvudsakliga anledning att existera.

Befolkningstillströmningen till städerna tycks dock ske utifrån ett enda syfte – möjligheten att försörja sig. Sveriges snabba förvandling under 1900-talet från jordbrukssamhälle till industrination innebar stora befolkningsflyttningar i landet. När jordbruket rationaliserades och inte gav lika mycket arbete flyttade folk in till städerna. När en stad stagnerade och arbetslösheten steg gick flyttlasset vidare till en annan, ofta större stad. På så sätt blir urbaniseringen en metod för att effektivisera arbetskraften. Där produktionen är låg uppstår arbetsbrist och en befolkningsminskning, där produktionen är hög behövs arbetskraft och en befolkningsökning vidtar.

Skapandet av kommuner var ett sätt att garantera välfärden för befolkningen och blev indirekt en metod för att begränsa urbaniseringens krafter. Genom att dela upp landet i mindre områden och organisera en stark offentlig verksamhet i varje kommun, spred man välfärden i landet och gjorde det möjligt att hålla hela Sverige levande. Olika lokaliseringstöd och statliga bidrag har varit mer direkta åtgärder för att sprida befolkningen och underlätta den ekonomiska situationen i många orter. Kommunsammanslagningarna som genomförts sedan 1952 kan däremot ses som ett bidrag till urbaniseringen och en avfolkning av gles- och landsbygd. Sammanslagningarna har inneburit att den offentliga verksamheten och den ekonomiska tillväxten har koncentrerats till ett antal centralorter i landet, och den omgivande landsbygden har gradvist stagnerat.

3. Begrepp

3.1 Glesbygd, landsbygd eller tätort?

Det finns ingen accepterad definition i Sverige på vad som är landsbygd eller tätorter. Olika myndigheter bestämmer sin egen avgränsning efter vilken metod som är lämpligast för analysen. Statistiska Centralbyråns har en tydlig definition på vad en tätort är, medan resten av Sverige är det som blir över. Det som upplevs som landsbygd är i högsta grad personligt utefter sociala, personliga och miljömässiga förhållanden. När infrastrukturen byggs ut och pendling mellan tätort och landsbygd ökar blir, gränsen för staden otydlig.²⁸

Glesbygdverket har sedan 1996 en indelning av Sverige utefter restider till tätorter och möjligheten att nå service och arbete:

"Glesbygder är områden med mer än 45 minuters resa till närmaste tätort med fler än 3000 invånare, samt öar utan fast förbindelse.

Tätortsnära landsbygder är områden som finns inom 5 och 45 minuters bilresa från tätorter med fler än 3000 invånare.

*Tätorter är orter med fler än 3000 invånare. Till tätorter räknas även området med 5 minuters bilresa från tätorten."*²⁹

Enligt glesbygdsvverkets definition bor 2 % av landets befolkning i glesbygd, 21,6 % i tätortsnära landsbygd och 76,4 % i tätorter 2007.³⁰

Ett sätt att skilja landsbygd och stad åt är jämföra den fysiska miljön och de glesa strukturerna. Landsbygdens utseende har fått sin prägel beroende på hur människan brukat marken och den infrastruktur som man byggt upp för att klara av detta. Glesheten, som skapar stora avstånd mellan arbete, transporter och sociala aktiviteter, skiljer sig från staden som istället bygger på en täthet mellan dessa element.³¹

3.2 Regioner

En region som växt fram på naturlig väg är ett område som kännetecknas av en gemensam kultur, identitet, näringsliv och arbetsmarknad. Exempel på sådana regioner i Europa är Baskien, Katalonien och Bretagne. Dessa regioner har en tydlig avgränsning mot sin omgivning. Det är dock vanligt att man bildar regioner som en administrativ gräns och en region kan då få något otydliga gränser. Regioner skapas exempelvis inom utbildning och kollektivtrafik och det är inte omöjligt att en stad kan tillhöra flera regioner samtidigt.³²

---

²⁸ Westholm (2008), sid. 51

²⁹ Om Sveriges gles- och landsbygder (2007), sid. 3

³⁰ Om Sveriges gles- och landsbygder (2007), sid. 5

³¹ Westholm (2008), sid. 55-56

³² Wetterberg (2000), sid. 233

4. Krympande städer i Sverige

4.1 Befolkningsminskning och problem det medför

Mellan 1996 till 2006 minskade befolkningen i 200 av Sveriges 290 kommuner.³³ De landskap som tappat flest invånare är Lappland, Jämtland, Härjedalen och Dalarna. Det är också dessa landskap som har flest boende i gles- och landsbygd. Sverige väntar enligt prognoser en befolkningsökning på närmare 400 000 invånare fram till år 2020, men det är de tre storstadsområdena Malmö, Göteborg och Stockholm som står för 80 % av tillväxten.³⁴

En svikande befolkningsutveckling och invånare som blir allt äldre kan göra det svårt för en kommun att upprätthålla den service som ska garantera välfärden i kommunen. Färre elever i kombination med dålig ekonomi tvingar skolor att stänga och skapar långa resvägar för de elever som finns kvar inom kommunen. Skillnaden ökar mellan stad och landsbygd när det gäller antalet högutbildade. Sämre kundunderlag gör att dagligvarubutiker stänger. Mellan 1996 och 2007 försvann var femte dagligvarubutik i Sverige.³⁵ När befolkningen koncentreras till storstäderna uppstår också en arbetskraftsbrist på landsbygden, samtidigt som de större städerna upplever arbetslöshet och trängselproblematik.³⁶

4.2 Varför flyttar vi?

Flyttmönster har en direkt påverkan på befolkningsstatistiken. När någon flyttar till en plats minskar befolkningen någon annanstans. Historiskt sett har flyttströmningarna gått efter möjligheten att försörja sig och man bosatte sig i närheten av sin arbetsplats. Där nya näringar uppstod, i exempelvis Norrland under 1800-talet, ökade också befolkningen. Genom urbaniseringen under framförallt 1900-talets andra hälft ökade inflyttningarna till städerna där invånarna delades upp i bostadsområden och arbetsområden. Under 1980-och 1990-talet började dock flyttningsmönstret avvika från mängden lediga arbetsplatser vilket skulle kunna förklaras med att arbete och karriär inte blev ett lika viktig skäl till att flytta.³⁷

Enligt Arbetsmarknadsstyrelsens undersökning *Den geografiska rörligheten – flyttmotiv och betydelse för sysselsättningen*, har idag endast en tredjedel av flyttningarna arbetsrelaterade motiv. Flyttning på grund av studier eller familjeskäl står för de övriga två tredjedelarna.³⁸ Arbetsrelaterade flyttningar tenderar dock att öka i ekonomisk högkonjunktur. Tillväxten skapar många nya arbetstillfällen och har en person i familjen fått jobb finns det chans att andra familjemedlemmar också kan finna någon sysselsättning. Under lågkonjunktur ökar inflyttningen till storstäderna där arbetsmarknaden är större.³⁹

Vår benägenhet att flytta kan förklaras med olika gruppers integration i det lokala samhället. Enpersonshushåll flyttar oftare än större hushåll, högutbildade oftare än lågutbildade,

---

³³ *Färre kommuner? Om små kommuners problem och utmaningar* (2006), sid. 2

³⁴ *Kartläggning av strategier för att öka befolkningen i kommuner och regioner* (2007), sid. 8

³⁵ *Om Sveriges gles- och landsbygder* (2007), sid. 26-21

³⁶ *Kartläggning av strategier för att öka befolkningen i kommuner och regioner* (2007), sid. 8

³⁷ Amcoff (2004), sid. 59

³⁸ *Den geografiska rörligheten – flyttmotiv och betydelse för sysselsättningen* (2009), sid. 2-4

³⁹ Wetterberg (2000), sid. 199

högavlönade oftare än lågavlönade och nyinflyttade oftare än de som "bott in" sig på platsen.⁴⁰

Åldersgruppen 20-24 år är den som är mest benägen att flytta över kommungränserna och stod i början av 2000-talet för nästan 25 % av alla flyttningar i landet. I första hand går flyttlassen till storstadsregioner och större städer, och anledningen till flytten är oftast studierelaterad. Under 1990- och 2000-talet ökade antalet flyttningar bland 20-24 år vilket kan förklaras med högskolans expansion. Fler högskoleplatser gör det möjligt för fler att studera vilket leder till ett större antal flyttningar.⁴¹ Andelen som stannar kvar på utbildningsorten efter examen är lägre på de mindre högskolorna, medan många stannar i de större städerna, dit det också är populärt att flytta efter examen.⁴²

I åldersgruppen 25-34 år går flyttlasset ofta till de större arbetsmarknaderna. Bland kommunerna utmärker sig förorterna som sedan 1960-talet haft en stadig inflyttning av personer i denna åldersgrupp. Barn och ungdomar flyttar i de flesta fall tillsammans med sina föräldrar. Eftersom många barnfamiljer återfinns inom åldersgruppen 25-34 år står barn- och ungdomars flyttmönster i relation till denna åldersgrupp.⁴³

I åldersgruppen över 35 år finns 57 % av Sveriges befolkning, men de står bara för 25 % av alla flyttningar i landet. Benägenheten att flytta är således mindre i denna åldersgrupp än de föregående. Flyttmönstret för denna åldersgrupp har under 1990- och 2000-talet varit i riktning bort från storstadskommunerna och de största arbetsmarknaderna.⁴⁴

4.3 Den skeva ålderstrukturen – färre ska försörja fler

Mellan 1999-2005 hade glesbygderna i skogslänens inland ett negativt födelse- och flyttnetto, medan storstadsområdena visade på en positiv tillväxt vilket till stor del berodde på inflyttning och ett positivt födelsenetto. Eftersom befolkningsförändringen är ett resultat av relation mellan födelsenetto och flyttnetto leder detta till en skev ålderstruktur i gles- och landsbygder. De som flyttar från gles- och landsbygder är det främst unga människor mellan 16-29 år. Av dem är det något fler kvinnor än män vilket leder till en sned könsfördelning på landsbygden. I omvänd riktning, från tätort till landsbygd, flyttar i huvudsak personer i åldersgruppen 30-64 år. Den yngre åldersgruppen, där de flesta barnfamiljerna finns, väljer dock oftast att bosätta sig på den tätortsnära landsbygden. Glesbygder har sin största inflyttning från åldersgruppen 50-64 år samtidigt som bristen på barnafödande familjer är stor i många glesbygdskommuner.⁴⁵

Kommunernas inkomster består av statsbidrag, avgifter och skatteintäkter från invånarna. Den allt äldre befolkningen i glesbygden leder till ekonomiska problem för kommunerna då färre ska försörja fler. Det viktiga i en kommun är inte hur många som bor i kommunen, utan

---

⁴⁰ Amcoff (2004), sid. 56

⁴¹ Amcoff (2004), sid. 56-59

⁴² Wetterberg (2000), sid. 199

⁴³ Amcoff (2004), sid. 58

⁴⁴ Amcoff (2004), sid. 58

⁴⁵ *Kartläggning av strategier för att öka befolkningen i kommuner och regioner* (2007), sid. 12-13

hur många som är i arbetsför ålder och kan generera arbetsrelaterade skatteinkomster.⁴⁶ 2008 stod skatteinkomsterna för 69 % av kommunernas intäkter⁴⁷.

Det svenska skatteutjämnningssystemet syftar till att alla kommuner ska ha likvärdiga ekonomiska förutsättningar oavsett strukturella förhållanden. Systemet innebär att resurssvaga kommuner får bidrag av staten, medan ekonomiskt starka kommuner och landsting får betala avgifter till staten.⁴⁸ År 2008 stod dessa bidrag för 16 % av kommunernas inkomster⁴⁹. Av kommunernas kostnader är det skola, vård och omsorg det som kostar mest. År 2008 stod dessa poster för totalt 75 % av kommunernas kostnader.⁵⁰

Eftersom kommunerna enligt lag är skyldiga att tillhandahålla förskola, skola, socialtjänst och äldreomsorg är det svårt för dem att minska dessa kostnader. En ålderstruktur i en kommun där befolkningspyramiden ser ut som ett timglas, skulle alltså innebära stora kostnader och små inkomster för en kommun, medan en befolkningspyramid med en avsmalnande topp skulle innebära mindre kostnader för äldreomsorg, fler arbetsrelaterade skatteinkomster och fler framtida skattebetalare.

4.4 Rivningar av tomma bostäder

Kommunernas ekonomi följer den samhällsekonomiska utvecklingen. En starkare konjunktur leder till ökad sysselsättning och mer skattintäkter. Kommuner där det finns en låg efterfrågan på bostäder är ofta de kommuner med små lokala arbetsmarknader, minskad befolkning och en lägre sysselsättningsutveckling.⁵¹ Den finansiella krisen under 1990-talet medförde en lägre sysselsättning i många kommuner och därmed en svagare bostadsmarknad. 1991 fanns det 3600 tomma lägenheter i Sverige, 1998 hade antalet ökat till 62 000.⁵²

Tomma lägenheter är dyra i drift för bostadsbolagen och det har därför blivit nödvändigt att riva stora fastighetsbestånd runt om i landet. Under 2008 revs 893 lägenheter i flerbostadshus i Sverige. Av dessa revs 88 % på grund av uthyrningsproblem och 59 % av lägenheterna var byggda efter 1960. Antalet rivningar per år har dock minskat de senaste åren.⁵³

4.5 Den urbaniserade landsbygden

Befolkningsförändringen på landsbygden är ojämnt fördelad över Sverige. Medan befolkningen minskar i landsbygdsregionerna sker en inflyttning till den tätortsnära landsbygden runt Sveriges 20-30 största städer. Den tätortsnära landsbygden har blivit en populär boendemiljö som förenar ett boende på landet med möjlighet till skolgång, arbete

---

⁴⁶ Modigh (2009), sid. 25

⁴⁷ http://www.skl.se/web/Diagram_resultat.aspx

⁴⁸ <http://www.regeringen.se/sb/d/3082;jsessionid=a7nYqatupDI8> (2010)

⁴⁹ http://www.skl.se/web/Diagram_resultat.aspx

⁵⁰ http://www.skl.se/web/Diagram_resultat.aspx

⁵¹ *Analys av svaga bostadsmarknader* (2006), sid. 4

⁵² *Bostadsföretag på orter med vikande befolkningsunderlag* (2008), sid 6

⁵³ *Bygget. Ombyggnad och rivning av flerbostadshus 2008* (2010), sid. 1

och service i staden. Detta förutsätter dock omfattande pendling och ett utbyte mellan staden och dess urbaniserade landsbygd.⁵⁴

Utbyggnaden av den tätortsnära landsbygden leder dock till konflikter mellan traditionellt jordbruk och nya näringar som golfbanor och hästanläggningar. Konflikterna på den tätortsnära landsbygden handlar i huvudsak om bristen på mark, men också en önskan om att behålla viktiga naturvärden och den biologiska mångfalden.⁵⁵

4.6 Den regionala planeringen

Införandet av kommuner och landsting var en metod för att garantera välfärd för landets befolkning. Kommuner som har svårt att upprätta en godtagbar service för sina invånare får genom skatteutjämnningssystemet hjälp av ekonomiskt starkare kommuner, på så sätt innebär skatteutjämnningssystemet att välfärden kan garanteras för hela landet.⁵⁶

1952 infördes det första lokaliseringstödet som hade till uppgift att sprida industrialiseringen i landet och på så sätt minska arbetslösheten. Under 1960-talet då urbaniseringen var som starkast, anslogs stora lån och bidrag till framför Norrland och tillväxten i storstadsregionerna fick på så sätt effekter i lands- och glesbygden. Oljekrisen och ekonomisk lågkonjunktur under 1970-talet ledde till att staten satte in åtgärdspaket i hårt drabbade kommuner. Regionalpolitiken förändrades till viss mån under detta årtionde genom att staten utlokaliserade myndigheter till 16 orter i Sverige och man valde att satsa på antal tillväxtcentra.⁵⁷

De senaste tre decennierna har "lika för alla"-principen bytts ut mot en vilja att skapa starka dynamiska tillväxtregioner i landet. Under 1980-talet stod utbildning och forskning i centrum och genom att visa upp variationerna i landet skulle regionerna skilja sig från varandra. Den ekonomiska lågkonjunkturen under 1990-talet innebar inskränkningar i bidragen till svaga regioner och man satsade istället på att hålla igång den ansträngda ekonomin.⁵⁸

Sedan Sveriges inträde i EU har den svenska regionalpolitiken mer och mer antagit den politik som EU företräder, och läns- och kommungränser har vikit sig för unionens regionalpolitiska program. Den traditionella utjämningspolitiken i Sverige har transformerats till en utvecklingspolitik där varje region måste profilera sig och ta till vara på sina specifika förutsättningar. I en regionalpolitisk proposition som antogs 2002 distanserade man sig ytterligare från utjämningspolitiken genom att tona ned kommunens betydelse och istället satsa på arbetsmarknadsregioner. I gles- och landsbygden är arbetsmarknaden liten och avstånden för stora för att utgöra grund för en arbetsmarknadsregion. Propositionen betonar därför att insatserna bör göras i regioner med större befolkning där chansen till tillväxt är som störst. Regionalpolitiken som till början var ett försök att stödja gles- och

---

⁵⁴ Amcoff (2008), sid. 75-76

⁵⁵ Bucht (2008), sid. 155-166

⁵⁶ Modigh (2009), sid. 19

⁵⁷ Westholm (2004), sid. 17

⁵⁸ Westholm (2004), sid. 17-18

landsbygden, har genom åren blivit en politik för att främja tillväxten i redan starka regioner.⁵⁹

4.7 Framtiden – mindre städer blir allt mindre

År 2006 hade Sverige cirka 75 kommuner med färre än 10 000 invånare. Sedan 1950-talet har sådana kommuner tappat drygt 20 % av sina invånare medan landet i övrigt har haft en befolkningsökning med 28 %. År 2030 beräknas det ha tillkommit ytterligare 40 kommuner med ett invånarantal under 10 000. År 2006 hade 13 kommuner mindre än 5000 invånare, År 2030 beräknas de vara drygt 30 stycken. Befolkningen har genom urbaniseringen koncentreras till de större storstäderna och trenden beräknas att fortsätta även i framtiden.⁶⁰

Det är dock inte kommunens storlek som är det viktigaste när det gäller framtida befolkningsförändringar, utan dess geografiska läge i förhållande till storstadsregionerna där den största ekonomiska utvecklingen sker. Ju större sådan region är, desto större är dess närmarknader för hushåll och företag. Stora regioner ger möjlighet till specialiserade verksamheter och därmed konkurrensfördelar, medan mindre regioner ger färre möjligheter till specialiseringar. Bland de kommuner som växer är de flesta knutna till de större närmarknaderna, medan det är mycket ovanligt med växande kommuner i närmarknader med färre än 100 000 invånare. Mellan år 1996 och 2006 hade drygt 100 kommuner en befolkningsökning och av dessa fanns bara 7 kommuner i en region med mindre än 100 000 invånare.⁶¹

Vardagen i många gles- och landsbygdskommuner speglas av tillbakagång istället för utveckling. (Foto: Gustav Karnell, 2008)

⁵⁹ Westholm (2004), sid. 20

⁶⁰ Färre kommuner? Om små kommuners problem och utmaningar (2006), sid. 99

⁶¹ Färre kommuner? Om små kommuners problem och utmaningar (2006), sid. 21-22

4.8 Reflektion

Gles- och landsbygdskommuner tycks vara de ständiga förlorarna i kampen om befolkningen. De synes befinna sig i en negativ spiral av avfolkning, arbetslöshet och en allt skevare åldersstruktur bland befolkningen. Konsekvensen härav är sämre service, små och ensidiga arbetsmarknader och ökade pendlingsavstånd. Den lilla kommunen får svårt att behålla sin befolkning och kan inte konkurrera med det som större städer erbjuder.

Om man delar in flyttmönster efter åldersgrupp tycks de spegla olika faser i livet. Åldersgruppen 20-24 år flyttar ifrån barndomskommunen för att studera, åldersgruppen 25-34 år flyttar och bosätter sig i närheten av en större arbetsmarknad. Den äldre åldersgruppen som går i pension och som inte är beroende av någon arbetsmarknad är fria att bosätta sig var de vill. Inom den åldersgruppen finns därmed en stor del av glesbygdens inflyttare. Ett sådant flyttmönster får en negativ effekt för de mindre kommunernas ekonomi då invånarna har en benägenhet att flytta ifrån kommunen under sina yrkesverksamma år, för att sedan flytta tillbaka lagom till pensionen. Skatteintäkter är den enskilt största inkomsten för kommunerna och ju mindre andel av befolkningen som är i en arbetsför ålder, desto mindre blir kommunens intäkter.

Landsbygden har dock ett attraktionsvärde som bomiljö vilket visas genom den ökade inflyttningen till den tätortsnära landsbygden. De senaste åren har möjlighet till sysselsättning som flyttmotiv minskat i betydelse vilket även det skulle kunna gynna landsbygden. Om fler ser andra värden än närheten till arbetsplatsen som anledningen till att bo på en viss plats, skulle fler kunna bosätta sig med ett visst avstånd från arbetsmarknaden. Inflyttningen till den tätortsnära landsbygden visar emellertid att befolkningen inte är beredd att bo längre bort från centralorten än pendlingsmöjligheterna mellan arbete och bostad. Därför är det främst landsbygden inom en radie på 4-5 mil från centralorten som visar på tillväxt vilket inte gynnar glesbygden.

Den regionala planeringspolitiken i Sverige blir mer och mer inriktad på att främja de större tillväxtregionerna för att möjliggöra konkurrens med övriga Europa. Det som från början liknade ett hjälparbete för kommuner i nöd, har genom åren förvandlats till att stödja de redan starka storstadsregionerna. Regionalpolitiken har blivit en uppmuntran till en ökad distansering mellan by och storstad, och när tillväxtregionerna också uppmanas att profilera sig och förtydliga sina gränser blir avstånden till glesbygden allt längre.

5. Att bemöta befolkningsminskning

Som tidigare redogjorts har befolkningsmängden och ålderstrukturen en stor betydelse för kommuners ekonomi och dess möjlighet att kunna erbjuda fullgod service för sina invånare. Att öka eller stabilisera befolkningen är därför en viktig del av många kommuners utvecklingsstrategier. Nedan följer en redogörelse för vedertagna strategier i syfte att bemöta befolkningsminskning.

5.1 Marknadsföring

En aktivitet som förekommer i många kommuner arbetar med är att marknadsföra kommunen på olika sätt. De vanligaste argumenten att flytta till kommunen är boende, fritid och rekreation. Tätortskommuner är de som är mest aktiva och en metod är att erbjuda attraktiva tomter i kommunen för att i första hand locka till sig barnfamiljerna. Andra tillvägagångssätt är att lyfta fram själva kommunens attraktionskraft, till exempel att den är liten.⁶²

Modellen för kommunernas marknadsföring är inspirerad av näringslivet och företagens metoder för att sälja en produkt. I marknadsföringen transformeras kommunen till en stereotyp produkt där man väljer att lyfta fram det som är positivt i kommunen, vilket ibland innebär att platsens riktiga identitet döljs. I marknadsföringen knyts ofta en koppling till en redan etablerad positiv bild av kommunen som natur, historia eller storstad. En annan metod är att ställa kommunen i jämförelse med någon annan ort och på så sätt lyfta fram den egna kommunens fördelar.⁶³

5.2 Regionförstoring

Regionförstoring är ett begrepp som används för att få människor att röra sig över större områden. Med regionförstoring kan man skapa en mer flexibel arbetsmarknad eftersom det möjliggör en förflyttning av arbetskraften från näringsgrenar på nedgång till yrkesområden som växer. Regionförstoring är beroende av en omfattande pendling och en mångsidig arbetsmarknad. I glesbygden är regionförstoring svår att uppnå på grund av de stora avstånden, bristande infrastruktur och ensidig arbetsmarknad.⁶⁴ Eftersom befolkningen minskar eller kommer att minska i många delar av landet blir regionförstoring ett sätt att "hushålla" med befolkningen. Genom att bygga bättre kommunikationer inom och mellan regioner, kan man säkra ett befolkningsunderlag för handel- och företag.⁶⁵

Regionförstoring fungerar bäst om det finns en större stad som attraherar och drar hela regionen. Ju större staden är desto fler näringar kan den erbjuda och därmed stiger ortens attraktionsvärde för etableringar och boende. I Sverige finns en tydlig tröskel där städer med över 100 000 invånare inom en radie på 4 mil ofta växer, medan det är mycket ovanligt att

---

⁶² Kartläggning av strategier för att öka befolkningen i kommuner och regioner (2007), sid. 43-45

⁶³ Modigh (2009), sid. 50

⁶⁴ Westholm (2004), sid. 19

⁶⁵ Korpi (2004), sid. 43-46

städer med ett lägre invånarantal uppvisar tillväxt. Centralortens storlek har således betydelse för om hela regionen växer.⁶⁶

5.3 Samarbete

Genom olika former av samarbeten exempelvis mellan två kommuner eller mellan olika lokala föreningar, kan nya nätverk bildas för att stärka orten och dess konkurrenskraft gentemot större orter.

Kommuner har enligt kommunallagen möjlighet att samarbeta med varandra. Handläggning av myndighetsärenden kan överlåtas mellan kommuner och man kan ha gemensamma enheter inom exempelvis renhållning, bygg och miljö. Samverkan mellan kommuner kan också ske inom bland annat inom utbildningsområdet, räddningstjänst och socialtjänst. Sådan stordrift kan ha ekonomiska fördelar för kommunerna, men det är också ett sätt att bredda serviceutbudet vilket kan locka fler invånare. Möjligheten att samarbeta är dock starkt knuten till avstånden i kommunerna.⁶⁷

När den offentliga verksamheten minskat har lokala grupper vuxit fram och agerat för bygdens utveckling. Bygderörelsen i Sverige växte under 1970- och 80-talet till följd av kommunsammanslagningar då intresset för den lokala politiken minskade. Grupper bildades blanda annat inför hot om nedläggningar eller i intresset för en specifik fråga.⁶⁸ De lokala grupperna kallas ibland för den "fjärde planeringsnivån" och har olika mycket utrymme i beslutsfattandet beroende på hur väl de förankrat sig i den kommunala och regionala politiken.⁶⁹

5.4 Tyskland som förebild

Tyskland har i jämförelse med Sverige enorma problem med krympande städer. I landets östra delar står omkring 1 miljon bostäder tomma när flyttströmmarna gått mot städerna i västra Tyskland. Situationen har lett till att stora ekonomiska resurser har satsats på att bemöta problemet, och Tyskland är en framträdande nation inom ämnet krympande städer.⁷⁰

Anders Johansson lanserar i en artikel i tidskriften *Plan* från 2005, fem centrala begrepp och åtgärdsprogram som han identifierat i den forskning som pågår i Tyskland. Johanson föreslår att man ska se "omformningen av dessa orter som en byggnadsuppgift och inte som rivningsåtgärder". Han menar att "även orter med stillastående eller negativ tillväxt behöver planering och aktivitet för att kunna bibehålla en positiv självbild".⁷¹ Följande fem begrepp benämns i artikeln:

---

⁶⁶ Korpi (2004), sid. 44

⁶⁷ *Färre kommuner? Om små kommuners problem och utmaningar* (2006), sid. 55-57

⁶⁸ Waldenström (2008), sid. 393-395

⁶⁹ *Exempel på samverkan kring lokal utveckling* (2008), sid. 5

⁷⁰ Johansson (2005a), sid. 29-33

⁷¹ Johansson (2005b), sid. 19-23

Tillbakabyggnad: man "bygger tillbaka" staden istället för att riva den. Stora höghus kan exempelvis demonteras till mindre stadsvillor. Genom att bygga fram den nya staden ur den gamla uppstår inte lika stora sår i stadsbilden som efter rivningsåtgärder.

Den perforerade staden: Genom rivningsarbeten kan man "lätta upp" staden och skapa utrymme för rekreation och kommunikation. Detta fungerar bättre i täta stadskärnor medan det i glesare strukturer skapar luckor och en haltande stadsbild.

Den smala staden: Detta begrepp innebär en förändrad syn på den negativa befolkningsförändringen. Genom att acceptera en stagnation som en utvecklingsfas kan man istället ta tillvara på dess kvalitéer som billiga lokaler och potentiell mark för parker. Den rådande situationen är också ett utmärkt tillfälle att knyta nya samarbeten mellan olika nätverk.

Mellanutnyttjande: Genom ett temporärt användande av byggnader och mark kan de få en funktion i väntan på en mer permanent lösning. Tomma lokaler kan exempelvis användas för konstupställningar.

Integrerad stadsutveckling: är ett försök att skapa ett helhetsperspektiv på vad som planeras och hur planeringen går till. Olika medborgargrupper får delta i planeringen samtidigt som de är föremål för den.

Dessa fem begrepp är ett sätt att bemöta problemet med krympande städer och ett försök att se de fördelar som fortfarande finns kvar. Tomrum kan ses som en förstärkning av ortstrukturen istället för ett sår.⁷²

5.5 Reflektion

De fem åtgärder som Anders Johansson lyfter fram i sin artikel är inte helt främmande i Sverige och en del förekommer runt om i landet. Rivningsarbeten som skulle kunna jämföras med den *perforerade staden*, har förekommit i många orter som ett försök att minska den stora vakansen av lägenheter. Dock kan inte rivning av tomma bostäder ses som en åtgärd för att hindra en befolkningsminskning, utan det är i första hand en konsekvens av att befolkningen har minskat. Till skillnad från i Tyskland där rivning förekommer även i större städer, sker de flesta rivningarna i Sverige i mindre orter som redan har en gles stadsstruktur och bidrar mer till att "tunna ut" den lilla orten istället för att "lätta upp" den. *Den smala staden* och *integrerad stadsutveckling* skulle kunna jämföras med det samarbete som sker mellan kommun, föreningar och företag. Lokala grupper kallas för den "fjärde planeringsnivån" och deras arbete har en stor betydelse för den lokala utvecklingen.

Det verkar dock förekomma få åtgärder till följd av befolkningsminskning som man skulle kunna placera under kategorin stadsplanering. I den litteratur jag läst under arbetets gång har jag inte stött på någon åtgärd som skulle kunna härledas till begreppet *tillbakabyggnad*, som jag menar är ett exempel på en planerad nedmontering av en stad.

---

⁷² Johansson (2005b), sid. 19-23

6. Laxå – en krympande stad i Sverige

För att öka förståelsen för problematiken med krympande städer är detta kapitel en fördjupning för att spegla situationen i en kommun i Sverige. Idag finns det över 200 orter i landet som har lider befolkningsminskning och situationen och framtidsutsikterna skiljer sig från kommun till kommun. Att välja en ort för att spegla problematiken innebär naturligtvis inte att man därigenom har ett fullgott underlag för hur samtliga stagnerande orter bemöter problematiken. Kapitlet är i första hand tänkt som en fallstudie, i syfte att visa varför just denna kommun drabbas av befolkningsminskning samt hur de arbetar för att komma tillrätta med problemet.

Jag väljer att lyfta fram Laxå kommun i Örebro län. Staden ligger längs västra stambanan mellan Stockholm och Göteborg, och är på så sätt en stad som många har en relation till, eller i alla fall har passerat med tåg. Orten ligger också i närheten till den expansiva Örebroregionen. Laxå är en bruksort som upplevde en stark tillväxt mellan år 1940 och 1970, men som sedan mitten av 1970-talet förlorat drygt 40 % av sin befolkning. Omfattande rivningsarbeten har blivit nödvändiga för att minska Laxås stora bestånd av tomma lägenheter.

6.1 Historia

Laxå ligger i det stora skogsområdet Tiveden och skogs- och bruksdriften har gamla anor i trakten. Under 1500-talet startades svedjebruk i området med hjälp av invandrare från Finland. Bruken växte och under 1600-talet anlade man flera masugnar och hamrar i området. När västra stambanan öppnades mellan Stockholm och Göteborg 1862 fick staden en ökad betydelse och folkmängden ökade snabbt. Samma år delades den nuvarande kommunen in i fyra mindre kommuner genom kommunförordningen. Folkmängden blev senare för liten i respektive kommun och genom sammanslagningar 1952 och ytterligare en år 1967, bildades det som idag är Laxå kommun.⁷³

1942 etablerade ESAB en maskinfabrik i Laxå vilket blev anledningen till ortens blomstringstid. ESAB tillverkade bland annat svetsaggregat till svenska storföretag, framför allt i Göteborgsregionen, och företaget växte i takt med den svenska rustningsindustrin. Anledningen till att ESAB valde att etablera fabriken i Laxå istället för Göteborg var att Laxå kunde erbjuda både arbetskraft och mark att bygga bostäder på.⁷⁴

I slutet av 40-talet hade ESAB drygt 300 anställda och 1975 nådde fabriken en kulmen med 1200 anställda. Stora, färgglada hyreshus för de anställda byggdes upp i takt med att företaget växte.⁷⁵ ESAB:s expansion återspeglas tydligt i kommunens befolkningsstatistik. År 1950 hade kommunen 7210 invånare och folkmängden växte stadigt. Under 1960- och 70-talet var antalet invånare i kommunen som störst med en toppnotering på 9536 personer år 1970.⁷⁶

---

⁷³ <http://www.laxa.se/omkommunen.5.html>

⁷⁴ http://www.jornmark.se/places_intro.aspx?placeid=35&lang=

⁷⁵ http://www.jornmark.se/places_intro.aspx?placeid=35&lang=

⁷⁶ http://www.scb.se/Pages/ProductTables____25795.aspx

I slutet av 1970-talet minskade intresset för ESAB:s produkter. Företaget började lägga ned delar av sin verksamhet i Laxå för att istället koncentrera den till Göteborg.⁷⁷ Idag har ESAB cirka 500 anställda i Laxå. Det senaste varslet kom den 7 oktober 2009 då 60 tjänster försvann från orten i samband med att företaget valde att bygga upp ett nytt forsknings- och utbildningscentrum i Göteborg.⁷⁸

6.2 Laxå idag

Laxå kommuns befolkning minskade med 84 personer under 2009 och folkmängden uppgick den 31 december 2009 till 5786 invånare.⁷⁹ Sedan toppnotering år 1970 har kommunen således tappat drygt 40 % av sina invånare. De stora bostadsområdena som byggdes för ESAB:s anställda under 50- och 60-talet förlorade också snabbt sitt attraktionsvärde till förmån för den växande villamarknaden. Tomma lägenheter ledde till omfattande rivningsarbete av stora bostadsområden.⁸⁰

I kommunens delårsrapport för januari till augusti år 2009 fastslår kommunfullmäktige följande vision: "Laxå kommun ska vara ett attraktivt boendeanternativ och ha ett offensivt näringsliv, ett aktivt föreningsliv och en professionell kommunal organisation i dynamisk samverkan till nytta för medborgarna."⁸¹ För att uppfylla denna vision vill kommunen få invånarna och kommunens anställda att tala gott om Laxå eftersom det skulle bidra till en "självgenererande marknadsföring". Målsättningen med visionen är att kommunen blir så attraktiv att en befolkningsökning inleds. Framförallt har Laxå ett underskott på invånare i åldersgruppen 20-40 år och för att locka nämnda åldersgrupp ska kommunen arbeta för ett mer varierat bostadsbyggande som är konkurrenskraftigt mot andra kommuner.⁸² Bland projekt som kommunen marknadsför idag är sjönära tomter det man satsar mest på idag finns det lediga tomter vid totalt fyra olika sjöar i kommunen.⁸³

Förutom planerandet för sjönära tomter pågår det ett flertal andra projekt i kommunen i försök att vända den nedåtgående trenden:

- Kommunen deltar i projektet "MerKoll" som är ett samarbete mellan länstrafiken i Västmanland, Sörmland och Örebro län. Syftet med projektet är att åstadkomma regionförstoring genom att utveckla kollektivtrafiken. Laxå kommun är själv ansvarig för att göra en förstudie om ett eventuellt resecentrum i staden samt en ombyggnad av bangårdsområdet.⁸⁴
- Sedan januari 2010 har Laxå en gemensam miljöförvaltning tillsammans med Askersund och Lekeberg kommun. Förhoppningen är en effektivare förvaltning, bättre miljökontroll och ökad specialisering. Kommunerna har sedan tidigare ett samarbete inom gymnasieskolan och räddningstjänst.⁸⁵

---

⁷⁷ http://www.jornmark.se/places_intro.aspx?placeid=35&lang=

⁷⁸ <http://na.se/nyheter/laxa/1.588417-60-jobb-bort-fran-esab-i-laxa>

⁷⁹ http://www.scb.se/Pages/TableAndChart____287608.aspx

⁸⁰ http://www.jornmark.se/places_intro.aspx?placeid=35&lang=

⁸¹ *Delårsrapport, januari – augusti 2009* (2009)

⁸² *Delårsrapport, januari – augusti 2009* (2009)

⁸³ <http://www.laxa.se/omkommunen.5.html>

⁸⁴ *Projektbeskrivning Mer Koll – kollektivtrafik i utveckling* (2009)

⁸⁵ <http://na.se/opinion/ledare/1.693253-liten-kommun-inte-det-samma-som-svag>

- Dialog Tiveden är ett projekt som ska utveckla bygden mellan sjön Unden och Vättern. Projektet är tänkt att fungera som ett nätverk mellan föreningar och företag i bygden och tillsammans ska man samverka för en bättre service, fler arbetstillfällen och en bättre dialog och kommunikation.⁸⁶ Bland annat vill man förbättra kollektivtrafiken och ge lokalbefolkningen ett större inflytande över skogs- och kulturvägnätet.⁸⁷
- Det kommunala bostadsbolaget AB Laxåhem försöker i samarbete med Svenska Hyresbostäder marknadsföra sig i Norge för att locka till sig nya hyresgäster. Argumenten för att bosätta sig i Laxå är ortens centrala placering mellan Oslo och Stockholm, samt billiga och bra bostäder.⁸⁸ Laxåhem bedriver också kampanjen UNGBO för att locka ungdomar till orten. Hyresgäster mellan 18 och 27 år erbjuds fasta hyror och rabatter för TV, bredband och telefoni.⁸⁹

6.3 Reflektion

Laxå kommun borde tack vare sitt geografiska läge och goda kommunikationer kunnat utvecklas till en tillväxtkommun, men ändå minskar befolkningen år för år. Om man ser till kommunens historia tycks ESAB:s utveckling varit grunden både för kommunens uppgång och fall, och en viss kritik borde riktas mot kommunen som lät sig bli alltför beroende av ett enda företag. Det är dock lätt att vara efterklok och det är få kommuner som tackar nej till företagsetableringar i rädslan för eventuella nedläggningar i framtiden.

Idag försöker kommunen förändra bostadsbeståndet genom att riva tomma hyreshus och istället bygga villor, vilka är mer eftertraktade. Själva tätorten tycks ha tappat så mycket av sitt attraktionsvärde att kommunen istället väljer att marknadsföra lediga tomter vid sjöar utanför staden. Denna bomiljö tror kommunen kommer vara så konkurrenskraftig att man kan locka nya invånare och därmed öka skatteinkomsterna. En inriktning mot en byggnation som är utspridd över kommunen får dock inte några större effekter för Laxås stadsbild och frågan är om de som bosätter sig vid sjöarna kommer att identifiera sig och känna någon koppling med centralorten.

Genom att utveckla kollektivtrafiken försöker man åstadkomma regionförstoring så att kommunen knyts till Örebro- och Mälarenregionen. Detta kan vara en framtida väg för Laxå med kommunens goda läge längs E20 och västra stambanan. Örebro med sina 134 000 invånare skulle bli centralorten i denna del av regionen och längre österut finns Eskilstuna och Västerås som starka tillväxtområden⁹⁰. Laxås problem inför denna regionförstoring är att kommunen ligger långt bort från centralorten och att det finns andra mindre städer mellan Laxå och Örebro som kommer att gynnas först.

⁸⁶ *Dialog Tiveden, Information från LEADER-projektet* (2009)

⁸⁷ <http://na.se/nyheter/askersund/1.108524-miljoner-till-nya-projekt-i-laxa-och-askersund>

⁸⁸ <http://www.laxahem.se/aktuellt/nyheter/norgekampanj.5.3636b3be123c33b299a80006182.html>

⁸⁹ <http://www.laxahem.se/aktuellt/nyheter/ungbokampanj.5.3636b3be123c33b299a80006171.html>

⁹⁰ http://www.scb.se/Pages/TableAndChart____287608.aspx

7. Slutsats

Denna del återkopplar till de reflektioner som benämnts under tidigare kapitel och tillsammans är de ämnade att besvara uppsatsens frågeställningar.

7.1 Varför städer krymper och problem som stagnation medför

Det Sverige vi känner igen idag är ett resultat av urbaniseringen genom historien. Eftersom urbaniseringen är en kraft som hela tiden pågår blir historien också en fingervisning om vad som kommer att ske i framtiden. Små orter försvinner, medelstora städer kommer att minska och de tre storstadsregionerna kommer att växa sig större. Svenska tillväxtregioner konkurrerar inte längre med varandra utan med motsvarande regioner i Europa. Om en storstadsregion visar låg produktion kommer en annan region att utnyttja dess stagnation. Möjligheten att försörja sig är en nödvändighet för vår fortlevnad, och en drivkraft som är mycket starkare än en offentlig organisation. Därmed kommer urbaniseringen att fortgå och alla försök att hindra den kommer att bli dyra och ohållbara i längden.

Krympande städer är alltså en nödvändighet för att urbaniseringen ska kunna fortgå. Folket som av olika anledningar flyttar till storstäderna måste troligtvis komma från någon annanstans. Befolkningsminskning innebär stora påfrestningar för kommunerna och deras invånare. Mindre skatteinkomster leder till sämre offentlig service, butiker stänger till följd av minskat kundunderlag, tomma byggnader i tätorterna skapar en dålig stadsbild och avfolkningen av glesbygden gör avstånden mellan tätorterna allt större. Varför vissa städer krymper snabbare än andra beror på ortens möjligheter att uppfylla invånarnas behov. Orter i gles- och landsbygdsregioner tycks dock vara de ständiga förlorarna eftersom de inte kan erbjuda högre utbildning eller stora och mångsidiga arbetsmarknader. När ett företag lägger ned sin verksamhet i en liten lokal arbetsmarknad har den få möjligheter att erbjuda de anställda ny sysselsättning.

7.2 Framtidsutsikter för krympande städer

Utvecklingen mot några få starka tillväxtregioner i Sverige som ska kunna konkurrera med regioner i övriga Europa, kommer att få negativa konsekvenser för krympande städer i landet. För att dessa regioner ska kunna växa krävs det att hela riket bistår med befolkning och arbetskompetens. Några få småkommuner som idag ligger på gränsen till dessa tillväxtområden kommer i framtiden att uppleva tillväxt genom regionförstoring. Många gles- och landsbygdskommuner ligger dock alltför långt bort från tillväxtregionerna för att ta del av dess positiva effekter.

Landsbygden är attraktiv som boendemiljö vilket visas genom den ökade inflyttningen till den tätortsnära landsbygden. Denna boendeform är dock starkt beroende av pendlingsmöjligheterna till centralorten. Därför kan den tätortsnära landsbygden aldrig vara större än en bekväm pendlingstid till centralorten. De ekonomiska möjligheterna i utbyggnaden av den tätortsnära landsbygden kommer antagligen att innebära att den traditionella bilden av landskapet som jordbruk- och odlingslandskap försvinner kring de

växande städerna. Koloniseringen av landsbygden är också ett led i centralortens utbyggnad. När dessa "kolonier" växer sig större kommer de till slut att gå in i varandra och centralorten, och tillsammans bilda ett sammanhängande stadslandskap.

7.3 Strategier för krympande orter

Kommuners arbete med att stabilisera eller vända befolkningsminskning ser olika ut eftersom varje kommuns situation och förutsättningar skiljer sig. En genomgående trend är dock en medveten marknadsföring från kommunerna i försök att skapa en positiv bild av orten och därmed locka nya invånare. Förnekelsen över den rådande situationen tycks vara utbredd ibland kommunerna vilket hindrar en planerad och mer hållbar utveckling för orten. Att kritisera en krympande stad för att inte ha en hållbar planering kanske kan kännas orättvist med den akuta situation som råder i många kommuner, men det kan var lägligt att ta av sig de patriotiska glasögonen och istället försöka se över den framtidsutveckling som är mest sannolik för kommunen: "Tillväxt överallt är inte det mest troliga scenariot. För kommuner och landsting gäller det nu att göra realistiska framtidsbedömningar"⁹¹.

Vägen mot tillbakabyggnad måste bli tydligare för kommunerna. (Foto: Gustav Karnell, 2007)

Samarbete mellan landsting, kommuner och föreningar är ett utmärkt sätt att effektivisera organisationen och lyfta intresset för den lokala politiken. Detta är en bra metod för att göra den enskilda människan hörd och för att utveckla orten utifrån dess egna villkor och önskemål. Genom att ta till vara på denna "fjärde planeringsnivå" kan vi finna nya och kreativa lösningar för att utveckla gles- och landsbygden.

---

⁹¹ Westholm (2004), sid. 7

Regionförstoring är en utmärkt metod för planera utbyggnaden av en tillväxtregion. Genom att utveckla kommunikationerna mellan städerna och öka rörligheten kan fler ta del av den ekonomiska tillväxten. Begränsningarna för hur stor regionen kan bli är hur lång tid det tar att röra sig genom den. Den kan heller inte bli hur stor som helst eftersom vi har ett begränsat antal invånare här i Sverige. Regionförstoring kräver en viss närhet mellan orter och i Sverige är den svår att uppnå på många platser till följd av de stora avstånden.

Eftersom det finns över 200 kommuner som krymper i Sverige, och fler beräknas drabbas av befolkningsminskning i framtiden, verkar "mellanutnyttjande" och "tillbakabyggnad" vara den mest logiska planeringsstrategin för många städer. Men för att detta ska kunna ske måste kommunerna själva inse var kommunen är på väg.

8. Slutord

Krympande städer bör ses som ett byggnadsprogram istället för ett rivningsprojekt. Det som byggts upp för människan genom en noggrann och varsam stadsplanering, måste byggas ned genom samma procedur. Dessa städer är fortfarande ett hem för de som bor kvar eller har flyttat från orten och de utgör alla en del av vår kultur och historia. Planeringsprogram för krympande städer skapar en positivare vardagsbild för de som bor kvar på orten. Det kan också göra orterna mer flexibla inför en eventuellt framtida tillväxt. Vi har alla ansvar för landet och bör därför inte lämna orter till att dö ut. Dock bör vi inte satsa på dyra projekt i kommuner som ändå inte har någon framtid. En utveckling mot tillväxtregioner är den väg som Sverige måste ta eftersom den ekonomiska tillväxten är så starkt knuten till dessa regioner. En befolkning som är utspridd över ett så stort land som Sverige är inte ekonomiskt försvarbart när vi ska konkurrera med regioner i övriga Europa.

Tillbakabyggnad är ett sätt att bygga bort "problemen" över tid. En sorts palliativ vård för döende orter. Men att planera för en tillbakabyggnad är också ett accepterande att den egna orten har nått slutet på sin livscykel och inte kommer att växa igen, något som jag tror kommer att bli svårt för många kommuner. När krisen väl kommer är det få som vill planera för den mest realistiska framtiden för sin stad.

Stadsplanering är ett ord med begränsningar eftersom det är så starkt förknippat med utvecklingen av en stad. Ordet beskriver en uppbyggnad av gator och kvartersmark som tillsammans fyller ut det vi kallar stadsplan. Stadsplanering är ett ord som bara har en riktning, som bara kan röra sig framåt och utåt. För att bemöta problemet med krympande städer behöver vi istället en planering också tar hänsyn till en ständig minskning av befolkning, verksamheter och resurser. En planering som kan röra sig i alla led och tillfredsställa alla behov. En planering som syftar till att skapa en dynamisk stad som är en bra boendemiljö oavsett om den växer eller krymper. En planering av städer som jag väljer att kalla strukturplanering.

9. Referenser

Böcker

- Amcoff, Jan (2008), Vad händer med landsbygdens befolkning?. i: *Ska hela Sverige leva?*. red. Birgitta Johansson. Stockholm: Formas, sid. 71-81
- Amcoff, Jan (2004), Befolkningsförändringar kring år 2000. i: *Att leva med befolkningsförändringar – demografiska utmaningar och kommunernas handlingsutrymme*. red. Ulla-Britt Strömberg. Stockholm: Svenska Kommunförbundet, sid. 49-63
- Björk Cecilia, Reppen Laila (2000), *Så byggdes staden*, Västervik: Svensk byggtjänst
- Bucht, Eivor (2008), Stadsnära landsbygd – när många gör anspråk på marken. i: *Ska hela Sverige leva?*. red. Birgitta Johansson. Stockholm: Formas, sid. 155-166
- Korpi, Martin (2004), En möjlig svensk befolkningsframtid?. i: *Att leva med befolkningsförändringar – demografiska utmaningar och kommunernas handlingsutrymme*. red. Ulla-Britt Strömberg. Stockholm: Svenska Kommunförbundet, sid. 25-48
- Waldenström, Cecilia (2008), Byarörelsen – på väg mot en ny professionalitet?. i: *Ska hela Sverige leva?*. red. Birgitta Johansson. Stockholm: Formas, sid. 393-401
- Westholm, Erik (2008), Vad menas egentligen med landsbygd?. i: *Ska hela Sverige leva?*. red. Birgitta Johansson. Stockholm: Formas, sid. 49-58
- Westholm, Erik (2004), Inledning. i: *Att leva med befolkningsförändringar – demografiska utmaningar och kommunernas handlingsutrymme*. red. Ulla-Britt Strömberg. Stockholm: Svenska Kommunförbundet, sid. 7-8
- Westholm, Erik (2004), Dynamik i långsamma landskap. i: *Att leva med befolkningsförändringar – demografiska utmaningar och kommunernas handlingsutrymme*. red. Ulla-Britt Strömberg. Stockholm: Svenska Kommunförbundet, sid. 9-24
- Wetterberg, Gunnar (2000), *Kommunerna*. Borgå, Finland: SNS Förlag

Dokument, rapporter och analyser

- Ansvarskommittén (2006), *Färre kommuner? Om små kommuners problem och utmaningar*. Skriftserien.
- Ansvarskommittén (2007), *Hållbar samhällsorganisation med utvecklingskraft*. Slutbetänkande, SOU 2007:10
- Arbetsmarknadsstyrelsen (1999), *Den geografiska rörligheten – flyttmotiv och betydelse för sysselsättningen*, AMS Utredningsenhet, Ura 1999:9
- Dialog Tiveden (2009), *Dialog Tiveden, Information från LEADER-projektet*, nr 1, oktober 2009
- Glesbygdverket (2008), *Exempel på samverkan kring lokal utveckling*. Östersund

Glesbygdsverket (2007), *Kartläggning av strategier för att öka befolkningen i kommuner och regioner*, Regeringsuppdrag. Östersund

Glesbygdsverket (2007), *Om Sveriges gles- och landsbygder*. Östersund

Laxå kommun (2009), *Delårsrapport, januari – augusti 2009*. Laxå

Länstrafiken Mälardalen (2009), *Projektbeskrivning Mer Koll – kollektivtrafik i utveckling*. Örebro

Modigh Anna (2009), *Planering i stagnerande orter*. Examensarbete, Magisterprogrammet i fysisk planering, Blekinge Tekniska Högskola, Karlskrona.

Statens bostadskreditnämnd (2008), *Bostadsföretag på orter med vikande befolkningsunderlag*. Redovisning på uppdrag av regeringen. BKN:s dnr: 17-66/08

Statens bostadskreditnämnd (2006), *Analys av svaga bostadsmarknader*. Rapport till regeringen, Miljö och samhällsbyggnadsdepartementet. BKN:s dnr: 52-308/06

Statistiska Centralbyrån (2010), *Byggandet. Ombyggnad och rivning av flerbostadshus 2008*, Statistiska meddelanden, BO 21 SM 0901

Tidskrifter

Johansson, Anders (2005a), Miljonprogrammet baklänges. *Arkitektur*. Nr. 2, 2005, sid. 29-33

Johansson, Anders (2005b), Stadsutveckling under små omständigheter. *Plan*. Nr 3-4, 2005, sid. 19-23

Elektroniska källor

AB Laxåhems hemsida (2010), Norge kampanj [online], tillgänglig via <http://www.laxahem.se/aktuellt/nyheter/norgekampanj.5.3636b3be123c33b299a80006182.html> [2010-03-23]

AB Laxåhems hemsida (2010), Ungbo kampanj [online], tillgänglig via <http://www.laxahem.se/aktuellt/nyheter/ungbokampanj.5.3636b3be123c33b299a80006171.html> [2010-03-23]

Laxå kommuns hemsida (2010), Om kommunen [online], tillgänglig via <http://www.laxa.se/omkommunen.5.html> [2010-03-24]

Nerikes allehanda (2009), 60 jobb bort från Esab i Laxå [online], tillgänglig via <http://na.se/nyheter/laxa/1.588417-60-jobb-bort-fran-esab-i-laxa> [2010-03-24]

Nerikes allehanda (2009), Liten kommun inte det samma som svag [online], tillgänglig via <http://na.se/opinion/ledare/1.693253-liten-kommun-inte-det-samma-som-svag> [2010-03-24]

Nerikes allehanda (2009), Miljoner till nya projekt i Laxå och Askersund [online], tillgänglig via <http://na.se/nyheter/askersund/1.108524-miljoner-till-nya-projekt-i-laxa-och-askersund> [2010-03-24]

Regeringskansliet (2010), Utjämningsystemet [online], tillgänglig via <http://www.regeringen.se/sb/d/3082;jsessionid=a7nYqatupDI8> [2010-03-22]

Statistiska centralbyrån (2010), Folkmängd i riket, län och kommuner 31 december 2009 och befolkningsförändringar 2009 [online], tillgänglig via http://www.scb.se/Pages/TableAndChart____287608.aspx [2010-03-23]

Statistiska centralbyrån (2009), Folkmängden i Sveriges kommuner 1950-2008 enligt indelning 1 januari 2009 [online], tillgänglig via http://www.scb.se/Pages/ProductTables____25795.aspx [2010-03-23]

Sveriges kommuner och landsting (2010), Kostnader och intäkter i diagramform [online], tillgänglig via http://www.skl.se/web/Diagram_resultat.aspx [2010-03-22]

Övergivna platser (2010), Laxå [online], tillgänglig via http://www.jornmark.se/places_intro.aspx?placeid=35&lang= [2010-03-23]

